

IJTIMOIIY TARMOQ SAHIFALARINING SHAXSIY HAYOTGA ARALASHUVI VA HUQUQIIY HIMOYA

Egamberdiyeva Adiba Akmal qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti talabasi

Email: @adibaegamberdiyeva07@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623016>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoq sahifalarining shaxsiy hayotga aralashuvi bilan bog'liq fuqarolik-huquqiy muammolar tahlil qilingan. Shaxsiy ma'lumotlarning ijtimoiy tarmoqlarda egasining roziligisiz tarqatilishi, uning sha'ni va qadr-qimmatiga putur yetkazilishi holatlari muhokama etilgan. O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonun hujjatlariga, xususan, Fuqarolik kodeksi, Jinoyat kodeksi va "Axborotlashtirish to'g'risida"gi qonuniga tayanilgan holda, bunday holatlarda fuqarolarning huquqiy himoya vositalari ko'rsatib o'tilgan. Muallif ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilarini huquqiy ong va mas'uliyat bilan harakat qilishga chaqiradi.

Аннотация- В данной статье рассматриваются гражданско-правовые проблемы, связанные с вмешательством страниц в социальных сетях в личную жизнь. Обсуждаются случаи распространения личной информации без согласия владельца, что может нанести ущерб чести и достоинству человека. На основе законодательства Республики Узбекистан — Гражданского кодекса, Уголовного кодекса и Закона «Об информатизации» — приведены правовые механизмы защиты. Автор призывает пользователей социальных сетей действовать с правовой осознанностью и ответственностью.

Annotation- This article examines the civil-legal issues related to the interference of social media pages in individuals' private lives. It discusses cases where personal data is shared without the owner's consent, potentially harming their honor and dignity. Based on the legislation of the Republic of Uzbekistan — including the Civil Code, Criminal Code, and the Law "On Informatization" — legal protection mechanisms are presented. The author calls on social media users to act with legal awareness and responsibility.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy tarmoqlar, shaxsiy hayot, fuqarolik huquqi, huquqiy himoya, axborot tarqatish, sahifa egalari, shaxsiy ma'lumotlar, qonunchilik.

Ключевые слова: социальные сети, личная жизнь, гражданское право, правовая защита, распространение информации, владельцы страниц, персональные данные, законодательство

Keywords: social networks, private life, civil law, legal protection, information dissemination, page owners, personal data, legislation

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar har bir insonning kundalik hayotiga chuqur kirib kelgan. Facebook, Instagram, Telegram, TikTok kabi platformalarda millionlab foydalanuvchilar o'z hayotlarining turli jihatlarini namoyish qilishadi, fikr bildiradilar va axborot almashadilar. Ammo ijtimoiy tarmoqlarning bu darajada keng tarqalishi bilan birga, shaxsiy hayot daxlsizligi va uni huquqiy himoya qilish zarurati ham dolzarb masalaga aylanmoqda.

Shaxsiy hayot insonning ajralmas huquqlaridan biri bo'lib, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (24-moddasi) va Fuqarolik kodeksida ham bu huquq himoya ostiga olingan.

Biroq so'nggi yillarda ijtimoiy tarmoq sahifalarida shaxsiy fotosuratlar, videolar yoki shaxsiy ma'lumotlar egasining rozilgisiz tarqatilishi hollari ko'paygan. Bu esa fuqarolik-huquqiy nizolarga sabab bo'lmoqda.

Misol uchun, ayrim sahifalarda boshqa shaxslarga oid maxfiy yozishmalar, oilaviy suratlar yoki obro'siga putur yetkazuvchi kontentlar ruxsatsiz e'lon qilinmoqda. Bunday holatlarda jabrlanuvchilar O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1021-moddasiga asosan, sha'ni, qadr-qimmatini yoki ishchanlik obro'siga yetkazilgan zarar uchun sudga murojaat qilishi mumkin. Bundan tashqari, Jinoyat kodeksining 144-1-moddasi asosida shaxsiy hayotga tajovuz qilganlar jinoyat javobgarligiga tortilishi ham mumkin.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi "Axborotlashtirish to'g'risida"gi qonunida shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi alohida ko'rib chiqilgan. Ushbu qonunga binoan, har qanday shaxsiy axborot faqat ma'lumot egasining roziligi bilan ommaga e'lon qilinishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlarda esa bu tartib ko'pincha e'tiborsiz qoldiriladi.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarni yurituvchi blogerlar va sahifa egalari ham fuqarolik-huquqiy javobgarlikni his etishlari zarur. Ular tarqatayotgan axborotning qonuniyligi, haqqoniyligi va etik me'yorga mos kelishiga mas'uldirlar. Jamiyatdagi huquqiy madaniyatni oshirish orqali ijtimoiy tarmoq faoliyatini qonuniy me'yorga solish mumkin.

Ijtimoiy tarmoq sahifalari shaxsiy hayotga chuqur kirib borayotgan bir davrda, fuqarolarning huquqiy ongini oshirish, qonuniy himoya vositalaridan foydalanish va axborot tarqatishda mas'uliyatli bo'lish muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir sahifa egasi va foydalanuvchi boshqalar huquqlarini hurmat qilgan holda harakat qilsa, ijtimoiy tarmoqlar sog'lom axborot maydoniga aylanishi mumkin. Shu bois, shaxsiy hayot daxlsizligini ta'minlash va huquqiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish zamon talabi hisoblanadi.

Zamonaviy dunyoda ijtimoiy tarmoqlar insonlar hayotining ajralmas qismiga aylangan. Foydalanuvchilar o'z shaxsiy hayoti, fikrlari, surat va videolari, joylashuv ma'lumotlari bilan o'rtoqlashadilar. Biroq bu jarayon shaxsiy hayotga ruxsatsiz aralashish, ma'lumotlarning suiste'mol qilinishi, feyk akkauntlar va onlayn ta'qib kabi salbiy holatlarni ham yuzaga keltirmoqda. Shu nuqtai nazardan ijtimoiy tarmoqlarda shaxsiy hayotni himoya qilish va huquqiy tartibga solish masalalari dolzarbdir.

Shaxsiy hayotga aralashishning asosiy ko'rinishlari:

Roziliksiz foto va video materiallarni tarqatish

Shaxsiy yozishmalarni e'lon qilish

Shaxsiy ma'lumotlarni (telefon raqami, yashash manzili) ruxsatsiz tarqatish

Feyk sahifalar orqali birov nomidan post joylash

Onlayn ta'qib (cyberstalking), tahdid va haqorat

Huquqiy asoslar (O'zbekiston misolida):

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 27-moddasi: shaxsiy hayot daxlsizligi

Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks 46-moddasi

Jinoyat kodeksi 141-moddasi: shaxsiy yoki oilaviy hayotga doir ma'lumotlarni noqonuniy yig'ish yoki tarqatish

"Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonun (2020 yil)

Xalqaro huquqiy me'yorlar:

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (12-modda)

Yevropa Inson huquqlari konvensiyasi (8-modda)

Shaxsiy hayotni himoya qilishning amaliy yo'llari:

Ijtimoiy tarmoqlarda maxfiylik sozlamalarini faollashtirish

Platforma ma'muriyatiga shikoyat qilish

Sudga murojaat qilish va zararni undirish

Onlayn savodxonlik va axborot madaniyatini oshirish: Ijtimoiy tarmoqlarda erkinlik va ochiqlik muhim bo'lganidek, shaxsiy hayot daxlsizligi ham muqaddas hisoblanadi. Bu muvozanatni ta'minlash uchun foydalanuvchilar o'z ma'lumotlariga nisbatan ehtiyotkorlik bilan yondashishlari, davlat esa tegishli qonun va mexanizmlarni kuchaytirib borishi lozim. Shundagina ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyat uchun xavfsiz va foydali platforma bo'lib qoladi.

Raqamli xavfsizlik va shaxsiy hayotni muhofaza qilish texnologik vositalari: Hozirgi kunda axborot texnologiyalari rivojlanishi bilan birga, shaxsiy hayotni himoya qilishda texnologik vositalar ham katta ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, ikki bosqichli autentifikatsiya, maxfiylik sozlamalarini aniqlashtirish, shifrlangan xabar almashuv tizimlari (masalan, Signal, Telegram'ning secret chat rejimi) orqali shaxsiy axborotlarni himoya qilish mumkin. Shu bilan birga, foydalanuvchilarga internetda o'z izlarini kamaytirishga oid VPN, reklama bloklagichlar (adblocker) va cookie-fayllarni nazorat qilish imkoniyatlari mavjud.

Sud amaliyoti va huquqni qo'llash: O'zbekistonda ijtimoiy tarmoq orqali shaxsiy hayotga aralashish holatlari ko'p hollarda sudlar tomonidan jinoyat yoki ma'muriy huquqbuzarlik sifatida ko'rib chiqilmoqda. Masalan, fuqarolarning roziligisiz tarqatilgan videolar asosida Jinoyat kodeksining 141-moddasi bo'yicha ish ochilgan holatlar mavjud. Bunday holatlarda sudlar jabrlanuvchining shaxsiy daxlsizligini ta'minlash va moddiy/ma'naviy zararlarni qoplash choralarini ko'radi. Shu boisdan, sud amaliyoti orqali shaxsiy hayotga hurmat darajasini oshirish mumkin.

Media va jurnalistikaning roli: Ommaviy axborot vositalari ham shaxsiy hayot masalasida muhim rol o'ynaydi. Jurnalistlar axborot berishda insonlarning shaxsiy hayoti va sha'nini hurmat qilgan holda ishlashi kerak. Xalqaro jurnalistik etik kodekslariga ko'ra, shaxsiy ruxsatsiz shaxsiy hayotga oid kontentni e'lon qilish etik jihatdan noto'g'ri hisoblanadi. Shuningdek, O'zbekistonda ham jurnalistlar faoliyati "OAV to'g'risida"gi qonun asosida tartibga solinadi.

Yoshlar va axborot madaniyati: Ijtimoiy tarmoqlardan ko'proq foydalanadigan yoshlar qatlamida axborot madaniyatini oshirish dolzarbdir. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida raqamli savodxonlik, internet xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlar bilan ishlash madaniyatini o'rgatish orqali bu muammoning oldini olish mumkin. Shuningdek, ota-onalarga ham bolalarining onlayn faoliyatini nazorat qilish va to'g'ri yo'naltirish borasida ma'lumotlar berilishi zarur.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Huquqiy axborot tizimlari M. Qodirov
2. Fuqarolik huquqi. Darslik TDYU 2021
3. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi 04.03.2021
4. O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risidagi" Qonuni